
EARLY IDEAS ON THE ROLE OF MAN IN THE ECONOMY: THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE HUMAN CAPITAL CONCEPT

Petko Yangyozov

Burgas State University “Prof. Dr. Assen Zlatarov”, Bulgaria, petkoiangiozov@abv.bg

Abstract: This article aims to present the essence of the early ideas about the role of man in the economy, which have influenced the further evolution of the human capital theory. For this purpose, the development of the theory is divided into three main stages – formation of the concept of the role of man in the economy, the emergence of the classical theory and the modern development of the theory of human capital. Within the framework of the first stage, the ideas of classical economists about the role and place of man in the economy are examined. The essence of the classical theory of human capital is described, as well as its development after the middle of the 20th century. Subsequently, the main directions of the modern development of the theory are presented.

According to the level of detail, each of the main stages can be further divided into separate phases. Thus, the stage of formation of the concept of the role and place of man in the economy can be presented as consisting of the phases “early ideas about the role of man (XVIII – XIX)” and “formation of the concept (XIX – XX)”. The main emphasis in the article is a description of the early ideas about the role of man in the economy, through the presentation of the views of economists from the so-called classical political economy school. The approaches to assessing the value of man, which classical economists use in their analyses, are also analyzed. For this purpose, the techniques of documentary, comparative and theoretical analysis are used.

The analysis begins with the presentation of William Petty's views on the role of man in economic life. The author's main contribution is the presentation for the first time of a comprehensive system for measuring the economic value of man at the macro level. Adam Smith also considers the qualities of individuals (knowledge, skills, labor, entrepreneurial initiative) as part of aggregate wealth and makes an analogy between investments in machines and training costs regarding the generation of future benefits resulting from these investments. Later, David Ricardo builds on Smith's ideas with the understanding that the amount of labor invested in production, and not the reward for the efforts made, is the basis for the formation of value. John Stuart Mill describes the socio-psychological and ethical factors that influence the quality of labor, and hence its productivity. The value of labor, according to Karl Marx, is the sum of the costs necessary for the maintenance, reproduction and education of individuals. In conclusion, the main directions in which later economic analyses focused, further developing the concept of human capital, are indicated.

Keywords: human capital theory, early ideas, stages, economic value, “capitalized income”, “production costs”

РАННИ ИДЕИ ЗА РОЛЯТА НА ЧОВЕКА В ИКОНОМИКАТА: ТЕОРЕТИЧНИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ

Петко Янгъзов

Бургаски държавен университет „проф. д-р Асен Златаров, България, petkoiangiozov@abv.bg

Резюме: Настоящата статия има за цел да представи същността на ранните идеи за ролята на човека в икономиката, които оказват влияние за по-нататъшната еволюция на теорията за човешкия капитал. За целта развитието на теорията е разделено на три основни етапа – формиране на концепцията за ролята на човека в икономиката, възникване на класическата теория и съвременно развитие на теорията за човешкия капитал. В рамките на първия етап са разгледани идеите на класическите икономисти за ролята и мястото на човека в икономиката. Описана е същността на класическата теория за човешкия капитал както и развитието ѝ след средата на XX век. В последствие са представени основните направления на съвременното развитие на теорията.

Според нивото на детайлизация всеки един от основните етапи може да бъде допълнително разделен на отделни фази. Така етапът на формиране на концепцията за ролята и мястото на човека в икономиката може да се представи като изграден от фазите „ранни идеи за ролята на човека (XVIII – XIX в.)“ и „формиране на концепцията (XIX – XX в.)“. Основният акцент в статията е описание именно на ранните идеи за ролята на човека в икономика, чрез представянето на възгледите на икономистите от т.н. класическа школа. Също така

са анализирани и подходите за оценка на стойността на човека, които класическите икономисти използват в своите анализи. За целта са използвани похватите на документалния, сравнителния и теоретичния анализ. Анализът стартира с представянето на възгледите, относно ролята на човека в икономическия живот, на Уилям Пети. Основният принос на автора е представянето за първи път на цялостна система за измерване на икономическата стойност на човека на макро ниво. Адам Смит също разглежда качествата на индивидите (знания, умения, труд, предприемаческа инициатива) като част от съвкупното богатство и прави аналогия между инвестициите в машини и разходите за обучение по повод генерирането на бъдещи ползи, следствие на тези инвестиции. По-късно Дейвид Рикардо надгражда идеите на Смит с разбирането, че количеството на вложения в производството труд, а не възнаграждението за положените усилия е основата за формиране на стойността. Джон Стюарт Мил описва социално-психологическите и етични фактори, които оказват влияние върху качеството на работната сила, а от там и на нейната производителност. Стойността на работната сила според Карл Маркс е сбор от разходите, необходими за издръжка, възпроизводство и образование на индивидите. В заключение са посочени основните направления, в които се фокусират по-късните икономически анализи, доразвиващи концепцията за човешкия капитал.

Ключови думи: теория за човешкия капитал, ранни идеи, етапи, икономическа стойност, „капитализирани доходи“, „разходи за производство“

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Теорията за човешкия капитал се опитва да обясни механизма, чрез който инвестициите в образование, обучение и здравен статус допринасят за индивидуалното нарастване на богатството и националния икономически растеж (Spatafora, 2021). За първи път концепцията за ролята на човека в икономиката се появява в работата на класическите икономисти и по-късно е доразвита и оформена като самостоятелна теория от Теодор Шулц и Гари Бекер. Класическата теорията за човешкия капитал твърди, че човекът по презумпция е носител на определени знания и умения и същите могат да се усъвършенстват и надграждат посредством целенасочени инвестиции (индивидуални, фирмени или публични), което в последствие води до повишаване на производителността на работната сила и стимулиране на иновациите в икономиката (Goldin, 2023). В последствие теорията намира приложение в множество сфери на социално-икономическия живот като например водената от държавите образователна и трудова политика, развитието на организационната култура и поведение в организациите, както и подобряването на здравния статус на населението. Всичко това обуславя интердисциплинарността при изследването на проблемите, свързани със създаването, управлението и натрупването на величината на човешкия капитал на индивидуално, фирмено и обществено ниво.

Целта на настоящата статия е да се представи същността на ранните идеи за ролята на човека в икономиката, които оказват влияние за по-нататъшното развитие на теорията за човешкия капитал.

2. ЕТАПИ В РАЗВИТИЕТО НА ТЕОРИЯТА ЗА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ

Най-общо може да се каже, че теорията за човешкия капитал осъществява връзката между необходимостта от непрекъснато развитие и усъвършенстване на индивидуалните компетенции и мотивация на работещите (Атанасова, 2015) и постигането и поддържането на конкурентоспособност на организациите, в резултат на което се цели подобряване на качеството на работната ръка и повишаване на икономическото благосъстояние на обществото.

Може да се твърди, че идеите, въплътени в теорията за човешкия капитал се развиват успоредно със самата икономическа наука. В своите фундаментални трудове икономистите от класическата икономическа школа, сред които Адам Смит и Дейвид Рикардо, посочват важното значение на знанията и уменията на работещите за икономическото благосъстояние. Теодор Шулц и Гари Бекер доразвиват тези идеи като предоставят методология за оценка на възвръщаемостта от инвестициите в знания и умения и оформят класическата теория за човешкия капитал (Schultz, 1961; Becker, 1962). В края на 20-ти век теорията разширява обхвата си като включва концепцията за видовете учене в организационен контекст, натрупването и обогатяването на професионалния опит, фокусирането върху качеството, а не само върху количеството на образованието, отчитането на факторите здраве, социални умения, трудова мобилност и др. п. (Hanushek, 2021). В наши дни глобализацията и дигитализацията във всички сфери на обществено-политическия и социално-икономическия живот ускори динамиката на пазара на труда, което постави редица предизвикателства пред постулатите на теорията за човешкия капитал, най-вече свързани с поддържане актуалността на придобитите компетенции (World Economic Forum, 2023). От тази гледна точка човешкият капитал се явява ключов фактор в икономиката на знанието (Дракър, 2005) като се обръща внимание както на развитието и поддържането на традиционните компетенции така и на дигиталните умения, креативността и способността

за учене през целия живот. Въпреки развитието, надграждането и разширяването обхвата на теорията, основната идея, че човешкият фактор е централен двигател на прогреса, остава непроменена.

За постигане на целта на настоящото изследване развитието на теорията за човешкия капитал ще бъде разделено на три основни етапа: формиране на концепцията за ролята на човека, теория за човешкия капитал и съвременно развитие на теорията. При по-голяма детайлизация на анализа всеки от етапите може да бъде допълнително декомпозиран като в рамките на всеки етап могат да бъдат обособени отделни фази. Делението е условно, тъй като липсва ясна граница между отделните етапи и фази в развитието на теорията за човешкия капитал, но всички те допринасят за установяването на ролята на човешкия фактор в икономическото и социалното развитие на обществото.

3. ФОРМИРАНЕ НА КОНЦЕПЦИЯТА ЗА РОЛЯТА НА ЧОВЕКА В ИКОНОМИКАТА

Генезисът на концепцията за човешкия капитал трябва да се търси още при възникването и развитието на класическата политическа икономия „и изясняване на категорията „капитал“ в условията на зараждащата се капиталистическа система с присъщата ѝ пазарна икономика“ (Кирова, 2012, стр. 12). Редица икономисти са разглеждали ролята на човека и присъщите му умения като част от трите основни форми или като самостоятелна форма на капитала, „но не са използвали концепцията с определена цел“ (Kiker, 1966, стр. 496). В същото време у всички автори съществува разбирането за ролята на инвестициите в работниците като средство за подобряване и нарастване на производителността. При формиране на концепцията изследователите използват основно два метода, които можем да формулираме като „разходи за производство“ (изчисляват се всички действително направени разходи за отглеждане и обучение, т.е. „за производство“ на един човек) и „капитализирани доходи“ (прилага се чрез пресмятане на настоящата стойност на бъдещите доходи на работника) (Akyildiz, 2025).

Този първи етап би могъл допълнително да се декомпозира на две фази – ранни идеи за ролята на човека и формиране на концепцията, между които също отсъства ясно разграничение и от гледна точка на времевия период на представяне на разработките и от гледна точка на използваните методи („разходи за производство“ или „капитализирани доходи“). Характерно за първата фаза на етапа „формиране на концепцията за ролята на човека в икономиката“ е, че липсва системен подход за определяне на същността на човешкия капитал, а икономистите описват знанията и уменията на индивидите като допълващи елементи на физическия капитал. Втората фаза от този етап се характеризира със засилване на интереса към връзката между по-доброто образование и икономическия растеж. Въз основа на статистически анализи се доказва, че по-високата квалификация на труда повишава производителността, от там доходите на работниците и благосъстоянието в обществото. Появяват се опити за систематизиране на методички за измерване на възвръщаемостта от инвестиции в образование и обучение и подходи за установяване паричната стойност на човека.

4. РАННИ ИДЕИ ЗА РОЛЯТА НА ЧОВЕКА (XVIII – XIX В.)

В рамките на първата фаза на етапа „формиране на концепцията за ролята на човека в икономиката“, в своите изследвания класическите икономисти (У. Пети, А. Смит, Д. Рикардо и др.) правят опити за включване на хората в категорията „капитал“, тъй като още тогава е било ясно, че чрез активното прилагане на знанията и способностите си индивидите допринасят за създаването и нарастването на индивидуалното и общественото богатство (Kiker, 1966).

Уилям Пети подчертава ключовата роля на човешкия фактор за създаването на богатството, за икономическия растеж и като цяло за нарастването на икономическото благосъстояние на обществото (Petty, 1690). На преден план е изведена необходимостта от разработването и прилагането на политики за стимулиране на демографията (увеличаване броя на населението) и подобряване на здравеопазването (повишаване качеството на работната сила), тъй като увеличаването на количеството и качеството на работната сила е основа за нарастването на богатството и генерирането на икономически растеж. Известният цитат, „ръцете (т.е. трудът) са бащата на богатството, а земята, майка му“ (Petty, 1662, р. 68) намира израз в разбирането, че човешкият труд може да бъде остойностен на база потенциала от знания и умения на работника и конкретните усилия, които той е готов да вложи в производството на блага, изразени чрез трудовите му доходи. Така Пети предлага да се изчисли стойността на човешкия фактор в една страна (в случая Англия и Уелс) чрез стойността на бъдещите доходи на населението (Day, 2023). Методологията може да се представи в последователност от три стъпки. Първо се изчислява общия национален доход на страната. От него се изваждат доходите от ренти и капиталова печалба като така се получава т. н. „златен фонд“ или дохода, който е генериран само от труда на населението. В последната стъпка трудовият доход се капитализира с пазарния лихвен процент, за да се определи настоящата му стойност. Чрез описаната методология за първи път се прави опит за измерване на икономическата стойност на човешкия фактор, но

въпреки това тя има редица недостатъци. Не се отчитат важни фактори като: разликата във възрастта, образованието и уменията на хората; наличието на безработица, смъртност и промени в равнището на доходите; първоначалните инвестиционни разходи, необходими за формирането на знания и умения в работната сила (Захариев, 2012).

По-късно Адам Смит (Smith, 1776) разглежда човешкия труд, уменията, знанията и склонността на отделните индивиди към предприемачество като част от богатството на нацията и следователно колкото по-високо е индивидуалното ниво на тези фактори, толкова по-голямо е благосъстоянието на обществото. Според него човешкият фактор, притежаващ способности като умения, знания, съобразителност, сръчност и др.п., придобити следствие на процес на обучение, се явява основен двигател на икономическия растеж и увеличаване на богатството. Смит първи прави съпоставка между инвестиционните разходи за придобиване на физически активи и разходите за обучение и квалификация на работниците (Илиев, 2017). Купувайки нова, по-скъпа, но с по-голяма производителност машина, собственикът очаква нарастване на производството и, при равни други условия, увеличаване на приходите от продажби. Подобен ефект за бизнеса следва да се очаква и при инвестиране в обучения и квалификация на работниците – те придобиват нови знания и умения, повишават производителността си, което има същият ефект върху приходите. Въз основа на тази зависимост Смит прави заключението, че инвестициите в знания и умения би следвало да се възвръщат подобно на тези в традиционни активи. Въпреки това човешкият фактор не е обособен като самостоятелна величина, а е разглеждан в рамките на физическия (постоянен и оборотен) капитал.

В края на XVIII и началото на XIX в. Дейвид Рикардо също разглежда човешкия фактор в контекста на значението му за икономическото развитие и нарастването на благосъстоянието в обществото, най-вече в контекста на Трудовата теория за стойността. Дейвид Рикардо доразвива и систематизира Трудовата теория за стойността като се разграничава от Смит най-вече по отношение на разбирането, че стойността на стоката се формира не само от количеството труд, необходимо за производството ѝ, но и от труда, вложен в средствата за производство или от промените в цената на самия труд (Илиев, 2020). Той надгражда идеите на Смит и с допускането, че колкото по-голямо количество труд е вложено в производството на дадено благо, толкова по-висока трябва да бъде стойността на това благо и обратно. Според автора количеството на вложения труд, а не възнаграждението за положен труд е основната компонента при формиране на стойността (Takenada, 2003). Следователно колкото по-квалифицирана е работната ръка, толкова по-голяма е стойността на произведената продукция и при равни други условия толкова по-висока е пазарната стойност на тази продукция.

Трябва да се отбележи, че Уилям Петри е един от първите автори, които допускат идеята, че стойността на стоките се определя от труда, необходим за производството им. Адам Смит развива и обогатява тази идея като разглежда стойността в контекста на търсенето и предлагането, и на тази база разграничава два вида стойност – потребителна (полезността, произтичаща от придобиването и притежаването на дадена стока) и разменна (количественото съотношение при обмяната на две стоки от един и същ вид) (Смит, 1776).

Също така Рикардо разглежда проблемите, свързани с доходите и формирането на работната заплата. Той развива концепцията за „пазарна“ и „естествена“ цена на труда в рамките на теорията си за разпределението на доходите и работната заплата. Естествената цена на труда е отражение на необходимостта от физическото оцеляване на работниците и осигуряването на ежедневните им нужди от храна, стоки от първа необходимост и допълнителни удобства, с които са привикнали (Ricardo, 1988). Пазарната цена на труда се формира под въздействието на силите на търсене и предлагане и отразяват тяхното равновесие. Според Рикардо пазарната цена винаги се стреми към равновесие с естествената, поради което работните заплати се колебаят незначително около нивото, необходимо за ежедневна издръжка на трудоспособното население (Ricardo, 1988). В своите изследвания той установява, че съществува обратнопропорционална връзка между размера на работната заплата и печалбата, но в същото време е привърженик и на идеята, че динамиката на заплащането не оказва влияние на стойността на произведените стоки (Илиев, 2020). Като представител на класическата икономическа школа Рикардо счита, че човешкият фактор е ключов елемент при разпределението на богатството в обществото и стои в основата на създаването на стойността на произвежданите блага.

Приносите на Джон Стюарт Мил към развитието на ранните идеи за ролята на човешкия фактор в икономическия живот са повлияни от идеите на либерализма и утилитаризма. Мил надгражда основните постановки в работата на Адам Смит и Дейвид Рикардо като добавя социално-психологически и етични фактори като наличието на индивидуална свобода, социален опит и стремеж към щастие и благосъстояние, които оказват съществено влияние върху качеството на работната сила, а от там и върху производителността ѝ. Според него индивидуалната свобода е основен фактор за социален прогрес, личностно развитие и генератор на обществено благосъстояние (Александров, 2021). Свободната воля, правото на избор и

търсенето на индивидуално щастие определят не само морала и социалното взаимодействие на индивидите, но „са също толкова важни и в икономическата сфера“ (Драмалиева, 2018, стр. 284). Придобиването и прилагането на знания и умения от индивидите в производството е рационално обусловено от непрекъснатия стремеж за преследване на лично щастие и икономически просперитет (Седларски, 2018). В обобщение, Джон Стюарт Мил поставя човешкия фактор, характеризиращ се със свободна воля, разум и потенциал за морално и интелектуално развитие, в центъра на икономическия и социалния живот. Според него индивидите от една страна формират обществото, но от друга имат силата да променят изградените икономически и политически системи, за да се постигне по-добра социална справедливост в съчетание с максимизирано обществено благосъстояние.

Настоящото изложение би било непълно, ако не бъде включен и приносът на Карл Маркс към ранните идеи за ролята на човека в икономиката. В своите трактати Маркс системно анализира стойността на работната сила като я дефинира като сума на разходите, необходими за: издръжка, възпроизводство и образование (Marx, 1867), т. е. той е привърженик на подхода „разходи за производство“. Според Маркс работната сила, чиито носител е работникът, е стока, употребата на която, генерира принадлежна стойност на продукцията, която е собственост не на работника, а на предприемача (капиталиста) (Marx, 1867). Добавената от работника стойност, посредством неговия труд, е основния източник на акумулиране на печалби и натрупване на богатство (Захариев, 2012). Следователно стойността на човека е равна на сумата за издръжка, обучение и възпроизводство, но не може да се разглежда като актив.

Както бе разгледано до тук, ролята и мястото на човека в икономическите отношения е проблем, който съпътства развитието на икономиката от XVIII в. насам. Почти всички видни икономисти, представители на различни икономически течения, са разсъждавали върху остойностяването на човека, приносът му в стойността на произведената продукция и неговата роля и място в стоково – паричните отношения. У всички разгледани по-горе автори се наблюдава частично обяснение на тези проблеми по отношение на подхода за остойностяване и нивото на анализ на ролята на човека в икономиката (виж табл. 1).

Таблица 1. Сравнителна матрица на подходите за оценка на човека в икономиката

Автор	Начин на остойностяване		Ниво на разглеждане
	Метод „капитализиране на доходите“	Метод „разходи за производство“	
Уилям Пети	☑	✗	Макро ниво
Адам Смит	✗	☑	
Дейвид Рикардо	✗	☑	
Джон Ст. Мил	✗	☑	
Карл Маркс	✗	☑	

Източник: Интерпретация на автора

От представената матрица в Таблица 1 може да се види, че от разглежданите изследвания на класическите икономисти, всички разглеждат оценката на човек като проблем на макроикономическо ниво. Също така, само Уилям Пети използва метода на „капитализираните доходи“, за да оцени величината на човешкия фактор в икономиката. Всички останали изследователи се придържат към оценка на стойността, базирана на разходите, необходими за отглеждането, образованието и издръжката на индивидите. Във втората фаза – „формиране на концепцията“, анализът се насочва към микро ниво и към оценка на стойността на човека, базирана на изчисляването на настоящата стойност на бъдещите трудови доходи. Описанието на характеристиките на втората фаза на етапа „формиране на концепцията за ролята на човек в икономиката“ може да бъде предмет на бъдещи научни изследвания.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящата статия е направен опит за класификация на етапите от развитието на теорията за човешкия капитал и описание на основните идеи за ролята на човека в организацията, които са част от етапа на формиране на концепцията. Теорията за човешкия капитал може да бъде условно разделена на три основни етапа – формиране на концепцията за ролята на човека, теория за човешкия капитал и съвременно развитие. Допълнително всеки от тях може да бъде декомпозиран на две фази. Основно внимание е обърнато на представяне същността на фазата „ранни идеи за ролята на човека“, която е част от формирането на концепцията. Представени са възгледите за подходите и начините за остойностяване на човека в икономиката на представителите на класическата икономическа школа – Уилям Пети, Адам Смит, Дейвид Рикардо и Джон Ст. Мил, както и идеите на Карл Маркс. Посочени са особеностите на концепциите, които всеки от авторите

представя. Представена е сравнителна матрица на методите за оценка на стойността на човека и избраното ниво на анализ. На тази база са посочени основните направления (връзките между по-високата квалификация и производителността, между по-добро образование и икономическия растеж и подходи за оценка на възвръщаемостта от инвестициите в образование), в които по-късни автори доразвиват концепцията.

ЛИТЕРАТУРА

- Akyildiz, I. (2025). Human Capital Approach: Historical Development and Modern Approaches, *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2025(1), 65-84. <https://doi.org/10.56337/sbm.1647692>
- Becker, G. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy*, 70(5), 9-49. <http://www.jstor.org/stable/1829103>
- Day, S., Lury, C., & Ward, H. (2023). Introduction. Political arithmetic: old and new. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 24(2), 157–166. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2023.2243658>
- Goldin, C., & Katz, L. (2020). The Incubator of Human Capital: The NBER and The Rise of The Human Capital Paradigm, *NBER Working Paper*, No. 26909. <http://www.nber.org/papers/w26909>
- Hanushek, E. & Woessmann, L. (2021). Education and Economic Growth. *Oxford Research Encyclopedia of Economics and Finance*. Retrieved 8 Nov. 2025, from: <https://hanushek.stanford.edu/sites/default/files/publications/Hanushek%20Woessmann%202021%20OxfResEcoEcoFin.pdf>
- Kiker, B. (1966). The Historical Roots of the Concept of Human Capital. *Journal of Political Economy*, 74(5), 481-499. <http://www.jstor.org/stable/1829595>
- Marx, K. (1867). *Capital: A Critique of Political Economy, Vol. 1. Chapter 6. The Buying and Selling of Labour-Power*. In Marxists Internet Archive. Retrieved 8 Nov. 2025, from: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch06.htm>
- Petty, W. (1662). *The Economic Writings of Sir William Petty, Vol. 1*. Cambridge University Press. <https://oll.libertyfund.org/titles/hull-the-economic-writings-of-sir-william-petty-vol-1>.
- Petty, W. (1690). *Political Arithmetic: Chapter IV. That the People and Territories of King of England, are Naturally near as considerable, for Wealth, and Strength, as those of France*. In Marxists Internet Archive. Retrieved 8 Nov. 2025, from: <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/petty/ch04.htm>
- Ricardo, D. (1988). Ricardo on Population, *Population and Development Review*, 14(2), 339-346. <https://doi.org/10.2307/1973577>
- Schultz, T. (1961). Investment in Human Capital. *American Economic Review*, 51(1), 1-17. <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEESchultzInvestmentHumanCapital.pdf>
- Smith, A. (1776/n.d.). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Project Gutenberg Ebook 3300. Retrieved 8 Nov. 2025, from: <https://www.gutenberg.org/files/3300/3300-h/3300-h.htm#chap01>
- Spatafora, N. (2021). Education and Health for Inclusiveness, *IMF Working Papers*, No. 2021/060. <https://doi.org/10.5089/9781513571539.001>
- Takenaga, S. (2003). Theory of Money of David Ricardo: Quantity Theory and Theory of Value. *Lecturas de Economía*, (59), 73-126. <https://www.redalyc.org/pdf/1552/155218004003.pdf>
- World Economic Forum. (2023). *The future of jobs report 2023*. Geneva, Switzerland: World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf
- Александров, Н. (2021). Либералният реформизъм на Джон Стюард Мил и новата концепция за свободата, собствеността и управлението, *Библиотека „Диоген“*, 29(2), 133-148. <https://doi.org/10.54664/KJNN6704>
- Атанасова, М. (2015). *Обучение и развитие на човешките ресурси в организациите. Теория и практика*, София: Авангард Прима.
- Дракър, П. (2005). *Мениджмънт предизвикателствата през XXI век*, София: Класика и Стил
- Драмалиева, В. (2018). Значимост на етиката за политическата икономия днес, *Научни трудове на УНСС*, 3, 281-295. <https://unwe-research-papers.org/bg/journalissues/article/9997>
- Захариев, А. (2012). *Финансово управление на човешките ресурси*, Свищов: Академично издателство „Ценов“
- Илиев, Й. и Масалджийска, Ст. (2017). Развитие на човешки капитал в бизнес-организациите и съвременното управление на човешките ресурси, *Икономическа мисъл*, 4, 33-45. <https://etj.iki.bas.bg/storage/app/uploads/public/62a/1af/14c/62a1af14cceb9442460947.pdf>
- Илиев, Цв. (2020). Идеите на Рикардо и Малтус – принос в развитието на политическата икономия от края на XVIII и началото на XIX век, *Списание за наука „Ново знание“*, 9(3), 23-33. https://science.uard.bg/index.php/newknowledge/article/viewFile/713/pdf_233

- Кирова, А., И. Зарева и М. Матев. (2012). *Съхранение и развитие на човешкия капитал в образованието и науката в България*, София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“
<https://www.iki.bas.bg/files/Saxranenie-i-razvitie.pdf>
- Седларски, Т. (2018). Икономиката на щастието: относителната природа на човешкото субективно благосъстояние, *Научни трудове на УНСС*, 3, 19-44. <https://unwe-research-papers.org/bg/journalissues/article/9983>